

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus
Forskningscentralen för de inhemska språken
30.8.2004

Viite: OPM:n kysely 24.6.2004

Alueellistamisselvitys

1) Viraston tehtävät

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen (Kotuksen) tehtävänä on asetuksen mukaan

1. tutkia suomea ja ruotsia, saamea ja muita suomen sukukieliä sekä suomalaista viittomakieltä ja romanikieltä;
2. kehittää ja huoltaa suomea, ruotsia, saamea sekä suomalaista viittomakieltä ja romanikieltä;
3. laatia sanakirjoja ja muita kieltä esitteleviä julkaisuja;
4. koostaa ja kehittää kielenaineskokoelmia ja pitää niitä yllä julkisina kansallisina arkistoina; sekä
5. kehittää ja kartuttaa uralistiikan kirjastoa julkisena tutkimuskirjastona.

2) Viraston organisaatio ja henkilöstö

Nykytilan kuvaus toiminnoittain

Tutkimuskeskuksen toiminta on organisoitu kuuteen osastoon: kielenhuolto-osasto, ruotsin kielen osasto, sanakirjaosasto, tutkimusosasto, tietohuolto-osasto ja hallinto-osasto. Lisäksi johdon tukena toimii kehittämissyksikkö.

Kielenhuolto-osasto kouluttaa, ohjaa ja neuvoo kansalaisia ja viranomaisia kielenkäytön kysymyksissä, ruotsin kielen osasto tutkii ja huoltaa ruotsin kieltä, sanakirjaosasto laatii sanakirjoja, tutkimusosastossa tehdään kielentutkimusta, tietohuolto-osasto huolehtii tutkimuskeskuksen laajoista arkistoista ja suomalais-ugrilaisesta kirjastosta sekä tarjoaa tutkimuskeskuksen hankkeille atk-tuen. Hallinto-osasto hoitaa talous- ja henkilöstöhallinnon. Kehittämissyksikkö hoitaa laitoksen kehittämiseen ja suunnitteluun liittyviä tehtäviä sekä vastaa sopimus-, tiedotus-, julkaisu- ja henkilöstökoulutusasioista.

Henkilöstön määrä ja rakenne

Laitoksen henkilöstön määrä on 108. Näistä kielenhuolto-osastossa toimii 18, ruotsin kielen osastossa 13, sanakirjaosastossa 29, tietohuolto-osastossa 21, tutkimusosastossa 17 ja hallinto-osastossa 6 henkilöä. Kehittämisyksikössä on 4 henkilöä.

Substanssitehtävissä toimii 96 ja tukitehtävissä mm. atk:ssa ja hallinnossa yhteensä 12 henkeä.

Tutkimuskeskuksen työntekijät ovat korkeasti koulutettuja; 90 prosentilla on korkeakoulututkinto ja näistä runsaalla 20 prosentilla lisenssia tai tohtorin tutkinto. (Litteenä henkilöstötilinpäätös.)

Edellytykset toimintojen sijainnille pääkaupunkiseudulla/muualla (edut/haitat)

Kaksikielisyys

Kotus on kielentutkimuksen alan ainoa valtion tutkimuslaitos Suomessa. Laitos on kaksikielinen, molemmat kansalliskielet ovat laitoksen keskeistä toimialaa. Lisäksi huolehditaan romanikielen, viittomakielen ja saamen kielten tutkimuksesta ja huollosta.

Ruotsin kielen keskeinen asema laitoksen toiminnassa asettaa rajoituksia laitoksen sijainnille. Kaksikielisen laitoksen on toimittava kaksikielisellä alueella. Laitoksen ruotsinkielisten toimintojen kontaktit ja yhteistyökumppanit ovat valtaosin Helsingissä. Muut kiinteät kontaktit suuntautuvat Pohjoismaihin ja ennen kaikkea Ruotsiin.

Toisaalta ruotsinkielinen toiminta on luonteeltaan sellaista, että se tarvitsee kiinteän yhteyden laitoksen suomenkielisiin osiin. Laitoksen erikieliset toiminnot ovat sisällöltään hyvin samankaltaisia. Kotus on suhteellisen pieni tutkimuslaitos, joten yhteistyö laitoksen eri osien välillä on tiivistä.

Korkeasti koulutetut työntekijät

Tutkimuslaitoksen tehtävät ovat luonteeltaan sellaisia, että laitoksen työntekijöiltä vaaditaan korkeaa koulutusta ja ammattiosaamista. Voisi olla vaikeaa rekrytoida riittävä määrä suomen kielen ja ruotsin kielen sekä muiden tarvittavien alojen spesialisteja muualta kuin pääkaupunkiseudulta.

Kansallisten tieteiden yhteisö Helsingissä

Kotuksella on kiinteät yhteistyösuhteet muiden kansallisten tieteiden yhteisöön kuuluvien instituutioiden kanssa. Tällaisia ovat esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Svenska Litteratursällskapet, Kansalliskirjasto, Kansallisarkisto ja Museovirasto. Näiden yhteisöjen kanssa on sekä tutkimuksellista että mm. kirjojen kustantamiseen ja kirjastoihin liittyvää yhteistyötä. Kotus on muuttamassa 2006 uusiin toimitiloihin Helsingin Kaisaniemeen. Muuton tarkoitus on entisestään tiivistää yhteyksiä sekä Kruununhaassa toimiviin kansallisten tieteiden laitoksiin että Helsingin yliopiston kielitieteen alan laitoksiin keskustakampuksella.

Yhteydet yliopistoihin

Tutkimuskeskuksella on yhteistyötä kaikkien Suomen yliopistojen kielitieteen alan laitosten kanssa. Laitoksella on yhteisiä tutkimushankkeita erityisesti Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen kanssa. Tällä hetkellä yhteishankkeita ovat mm. Iso suomen kielioppi -hanke sekä nimistöntutkimukseen ja puhutun

kielen tutkimukseen liittyviä hankkeita. Lisäksi Kotuksen dosenttitutkijat ohjaavat yliopiston opiskelijoiden opinnäytetöitä ja antavat yliopisto-opetusta. Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksella ja Kotuksella on myös yhteisprofessori nimistöntutkimuksen alalla. Kotuksen tutkijoilla on yhteishankkeita myös yliopiston suomalais-ugrilaisen laitoksen kanssa mm. saamen kielten alalla. Ruotsin kielen osasto tekee yhteistyötä yliopiston nordistien kanssa. Kotuksen kielitieteellisillä aineistohankkeilla on yhteistyötä Helsingin yliopiston tietojenkäsittelytieteen laitoksen ja yleisen kielitieteen laitoksen kanssa. Tämä verkosto on tärkeä lisä Kotuksen voimavaroissa ja tuottaa synenergiaetuja.

Kirjasto- ja arkistotoiminta

Kotuksella on ainutlaatuinen, laaja suomalais-ugrilainen kirjasto. Se ja Helsingin yliopiston suomalais-ugrilainen kirjasto on tarkoitus yhdistää vuonna 2006, kun Kotus ja suomalais-ugrilainen laitos muuttavat samaan toimitaloon Helsingin Kaisaniemeen. Tällöin yhdistyy kaksi merkittävää suomalais-ugrilaista kirjastoa, ja suomalais-ugrilaiselle tutkimukselle syntyy kansainvälisestikin merkittävä tutkimusympäristö.

Tutkimuskeskuksessa on laajat kielen tutkimusarkistot, joiden suurin käyttäjäkunta ovat tutkijat ja opiskelijat. Kotuksen Kirjasto ja arkistot ovat keskeisiä lähteitä myös ulkomailta tuleville tutkijoille. Tutkijoiden työ onnistuu parhaiten juuri Helsingissä, jossa suomalais-ugrilainen kirjasto, Kansalliskirjasto ja Kansallisarkisto ovat kävelymatkan etäisyydellä toisistaan.

Kotuksen suuret arkistot ovat Kotuksen omien tutkijoiden käytössä heidän päivittäisessä työssään. Niitä tarvitaan niin tutkimuksen, sanakirjojen kuin kielenhuollonkin hankkeissa. Niinpä on välttämätöntä, että arkistot ja suomalais-ugrilainen kirjasto sijaitsevat Kotuksen tutkijoiden kanssa samoissa tiloissa. Arkistot ovat valtaosin manuaalisessa lipustomuodossa, joten niiden etäkäyttö ei ole mahdollista.

Kielenhuollon asiakkaat

Kotuksen kielenhuollon asiakkaat ovat valtaosin Helsingissä. Kielenhuollon koulutusta tilaavat yksityiset yritykset ja julkisen sektorin laitokset. Laaja projekti on meneillään mm. Kelan kanssa hallintopäätösten kielen selkiyttämistä. On ilmeistä, että Kotuksen kielenhuollon koulutus voi toimia nykyisessä laajuudessaan vain pääkaupunkiseudulla. Koulutuksen keskeisiä asiakkaita ovat myös Helsingin Sanomat, Hufvudstadsbladet ja Yleisradio. Näiden kanssa on pitkäkestoisia yhteistyöprojekteja.

Suomalainen viittomakieli ja romanikieli

Kotuksella on vakiintunut yhteistyö Kuurojen Liiton kanssa. Kotuksen viittomakielen tutkija työskentelee Kuurojen Liiton viittomakielen tutkijoiden yhteisössä Helsingin Haagassa. Kotuksen toimialaan kuuluvan romanikielen huollon ja tutkimuksen kaikki merkittävät toimijat ovat pääkaupunkiseudulla. Kotuksen tärkeimmät yhteistyökumppanit romanikielen asioissa ovat Romaniasiain neuvottelukunta ja Opetushallituksen romaniasiain koulutusyksikkö.

3) Toimintojen alueellistamismahdollisuudet ja tarpeet

Kotuksella ei ole alueellistamistarpeita. Kotuksen Saamen kielen tutkija toimii Utsjoella omalla kielialueellaan.

Alueellistamismahdollisuuksia on vaikea löytää. Pienen, toiminnoiltaan kiinteän laitoksen hajottaminen eri

paikkakunnille ei liene mielekästä. Ruotsinkieliset toiminnot on pidettävä kaksikielisellä alueella, jossa pääosa ruotsinkielisistä instituutioista toimii. Tiedeyhteisössä yhteistyö on kiinteätä kansallisten tieteiden toimijoihin kuten Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan, Museovirastoon, Kansalliskirjastoon ja Arkistolaitokseen sekä Helsingin yliopistoon. Ilman tätä yhteyttä Kotus pienenä laitoksena menettäisi paljon toimintakyvystään. Myös Kotuksen työntekijöiden koulutus rakenne on sellainen, että muualla kuin pääkaupunkiseudulla voisi tulla ongelmia rekrytoida riittävä määrä sopivasti koulutettua työvoimaa.

Kotuksen tukitoimien henkilöstömäärä on varsin pieni. Hallinto-osastossa on kuusi työntekijää ja atk-jaoksessa kuusi. Näiden toimintojen mahdollinen siirtäminen muualle toisi paitsi todella suuria hankaluuksia Kotuksen toiminnalle myös kovin vähän esimerkiksi työllisyyteen vaikuttavia etuja mahdolliselle vastaanottajapaikkakunnalle. Kotuksen atk-työntekijät ovat lisäksi erikoistuneita juuri kielentutkimushankkeiden erityisongelmiin ja talossa on kehitelty mm. erityisiä sanakirjojen atk-ratkaisuja.

Johtaja Pirkko Nuolijärvi

Suunnittelupäällikkö Ritva Paananen